

ANIȘOARA ODEANU ȘI UNIVERSUL MUZICII BĂNĂȚENE

Constantin-Tufan Stan

Cuvinte-cheie: *presă, festivaluri, cor, cultură, Banat*

Eugen Beltechi, prestigiosul lingvist lugojean stabilit la Cluj (unde desfășoară, de decenii, o strălucită activitate de cercetător științific principal la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, fiind coautor al monumentalului *Atlas Lingvistic Român pe Regiuni*), și regretatul Gheorghe Luchescu, autor prolific, asiduu cercetător al fenomenului cultural bănățean, ne-au dăruit, la sfârșitul anului 2009, un consistent volum dedicat publicisticii Anișoarei Odeanu (28 V 1912, Pădureni, jud. Timiș – 1 IX 1972, Lugoj), susținute, între anii 1941 și 1943, în revista bucureșteană „Viața”¹. Constituit într-un adevărat eveniment editorial, volumul, exponențial pentru genul publicisticii literare, prin frumusețea expresiei, consistența informației și amplele conotații ideatice, ne oferă și câteva interesante incursiuni în universul muzicii, domeniu care i-a fost extrem de familiar scriitoarei lugojene. Tatăl său, prof. dr. Aurel E. Peteanu (1887, Surducu Mare – 1961, Timișoara), profund devotat venerabilului liceu „Coriolan Brediceanu” (unde a profesat între anii 1919 și 1944, deținând și funcția de director, onorantă și prestigioasă în acele vremuri), dincolo de preocupările sale literare și folclorice, a manifestat și remarcabile veleități muzicale (a avut privilegiul de a-l avea ca dascăl, la Seminarul Teologic din Blaj, pe Iacob Mureșianu), ca dirijor al corului liceului, al corului bărbătesc al Societății „Progresul”, cronicar și istoric muzical, dar și compozitor, unele din creațiile sale corale fiind inspirate de versurile fiicei.

Consultând presa de epocă lugojeană și timișoreană, am identificat informații care atestă intensele și constantele preocupări literar-muzicale ale familiei Peteanu. Adunările („festivalurile artistice”) Societății de Lectură „Mihai Viteazul” a Liceului Teoretic de Băieți „Coriolan Brediceanu” au constituit, de la înființare (1918), prilejuri de afirmare a potențialului artistic

¹ Doina Peteanu (Anișoara Odeanu), *Publicistică la „Viața”*, Editori: Eugen Beltechi și Gheorghe Luchescu, Cuvânt-înainte: Cornel Ungureanu, Timișoara, Editura Orizonturi Universitare, 2009.

literar-muzical al elevilor lugojeni. Festivalurile, organizate cu periodicitate, beneficiau de aportul corului Liceului, dirijat de Ion Vidu, I. S. Caba, Ioan Bacău, Filaret Barbu, Aurel E. Peteanu, dar și de merituoși elevi (E. Földvári, Al. Bistrițianu, C. Seviciu), al orchestrei, precum și al unor soliști instrumentiști și recitatori ². În 21 martie 1926 (Societatea era prezidată de prof. I. Bistrițeanu), corul Societății, dirijat de elevul C. Seviciu, a interpretat *Marșul proscrisilor* din opera *Ernani* de Verdi și *Vraja* de Ion Vidu. A participat, ca declamator, elevul Constantin Ursulescu (viitorul bariton al Operei Române din Cluj), iar colegii săi Al. Tocineanu și A. Bartha au susținut acompaniamentul pianistic (cf. „Răsunetul”, Lugoj, V, 14, 1926, 2: *Festivalul artistic al Societății Literare „Mihai Viteazul”*). Sărbătorirea lui Octavian Goga, pe scena Teatrului Comunal din Lugoj, în 31 ianuarie 1932, a reunit câteva din importante societăți culturale ale urbei: Societatea de Lectură „Semenicul”, aflată sub tutela revistei omonime, Societatea Filarmonică și despărțământul lugojean al ASTREI Bănățene. Programul, prefațat de discursul lui Aurel E. Peteanu, a cuprins prezentarea unor potpuriuri naționale, în interpretarea Orchestrei Societății Filarmonice, și a unor lucrări corale susținute de Corul bărbătesc „Progresul”, dirijat de A. E. Peteanu (cf. „Vestul”, Timișoara, III, 447, 1932, 3). Între 12 și 14 aprilie 1934, formațiile artistice reprezentative ale școlilor secundare din Lugoj au fost invitate de Societatea Literar-Științifică „Tinerimea Română” din București, pentru a lua parte la emulațiile organizate la Arenele Romane. În prima zi a manifestărilor (prezidate de ministrul C. Angelescu), dedicate memoriei lui Spiru Haret, Orchestra Școlii Normale de Fete din Lugoj a evoluat în compania ansamblului instrumental al Liceului bucureștean „Gheorghe Lazăr”, prezentând fragmente din opereta *Crai Nou* de Ciprian Porumbescu (cu acompaniamentul profesoarei Hortenzia Galiciu, sub bagheta lui Ioan Bacău), iar Corul mixt al școlilor secundare din Lugoj (alcătuit din 85 de elevi), instruit de Aurel E. Peteanu și dirijat de Ioan Caba, a fost invitat să cânte la Radio (cf. „Răsunetul”, Lugoj, XIII, 18, 1934, 3). În 15 februarie 1935, în ambianța sonoră mobilizatoare a *Marseillaise*-i, interpretate de corul Liceului „Coriolan Brediceanu” (dirijat de elevul Ernő Földvári, viitor

² Primul președinte al Societății (numite de Nicolae Ursu „mica Academie”) a fost dr. Aurel Mihaescu. Bazele Societății au fost puse după sfârșitul Primului Război Mondial, înainte de instalarea administrației românești, prin constituirea unui cerc restrâns de elevi, care intenționau crearea unei Ligi care să promoveze drepturile studențești. Prima adunare a elevilor Liceului de Stat Maghiar a fost convocată în sala mare a Internatului „Liviu Marcu”. A fost adoptată denumirea de Societate de Lectură și a fost ales ca patron voievodul Mihai Viteazul. În anul școlar 1923-1924, președintele Societății era Nicolae Ursu (elev în cl. a VIII-a), sub președinția de onoare a profesorului Aurel E. Peteanu, din colectivul de conducere făcând parte Gheorghe Onae (controlor), Dimitrie Stan (bibliotecar) ș.a. În structura organizatorică a Societății era inclus și un Comitet critic, alcătuit din elevii M. Gherghinescu, I. Dulcu ș.a. (N. Ursu, *Onorată Societate...*, ms., Arhiva Muzeului Banatului din Timișoara, inv. nr. 2.030).

pianist-concertist și dirijor al orchestrei Operei Maghiare din Cluj), Aurel E. Peteanu a fost decorat, din partea guvernului francez, cu ordinul de „Cavaler al Artelor al Academiei Franceze” (cf. „Banater Bote”, Lugoj, XXXVII, 14, 1935, 3: *Feierliche Uebergabe der französischen Dekoration an Direktor Dr. Peteanu*)³. În același an (26 mai), Anișoara Odeanu (pseudonimul pe care Doina Peteanu îl adoptase din anul 1929) a organizat o șezătoare literară, cu participarea scriitorilor N. Crevedia, Mircea Damian, Radu Gyr, Eugen Jebeleanu, Horia Oprescu, Neagu Rădulescu, Anton Holban, Mihai Dan, I. Th. Ilea, C. Miu-Lerca și Sidonia Drăgușin, care au citit din creația proprie (cf. „Răsunetul”, Lugoj, XIV, 23, 1935, 2; „Acțiunea”, Lugoj, II, 21, 1935, 5, și II, 22, 1935, 1). În 1934, tatăl său inițiasse înălțarea unui monument închinat lui Ion Vidu, „doinitorul Banatului”, cel care, „prin forța misterioasă a fermecătoarelor și duioaselor sale compoziții, tot atâtea perle smulse din marele suflet al poporului bănățean, a mobilizat sufletele tuturor românilor de pe ambele versante ale Carpaților, pentru înfăptuirea aceluiași mare și sfânt ideal: România Mare” (fragment din textul apelului întocmit cu acel prilej, *Ad memoriam*, semnat de profesorii Liceului „Coriolan Brediceanu”, citit în 4 iunie 1934, cu prilejul dezvelirii bustului muzicianului lugojean).

Aurel E. Peteanu a colaborat, cu consistente cronici muzicale, în paginile periodicelor lugojene, dedicate principalelor corale locale, Corul „Ion Vidu” (a consemnat, cu acribie, în paginile „Răsunetului”, etapele turneului întreprins de Corul „Ion Vidu” în Cehoslovacia, în martie 1936, oferind, în același timp, publicului lugojean, ample extrase din presa de expresie cehă și maghiară referitoare la evoluția coralei lugojene) și Societatea Corală „Lira”. Prin numeroasele sale cronici muzicale (semnate, uneori, cu pseudonimul P. A. Codreanu sau A. P. Codru), prin care a reflectat trepidanta viață culturală a urbei (ne-a lăsat, în manuscris, și un istoric al vechii Reuniuni Române de Cântări și Muzică), și-a adus aportul la menținerea unei elevate atmosfere artistice, într-o perioadă sensibilă, cu încă vizibile accente cosmopolite, după evenimentele care au statuat împlinirea dezideratului Marii Uniri. A fost unul din primii jurnaliști bănățeni care au semnalat epocalul eveniment al premierei capodoperei enesciene, opera *Oedipe*, la Opera Mare din Paris (13 martie 1936). După câteva aprecieri generale privind traseul biografic al compozitorului român și noua sa capodoperă

³ Sub egida Centrului Cultural Francez (constituit, *de iure*, în 1936), manifestările francofone au fost amplificate la Lugoj. Au existat însă și alte elemente care au întreținut efervescența mișcării culturale franceze. Astfel, între anii 1921 și 1948, pe lângă Episcopia Greco-Catolică din Lugoj a funcționat un internat de băieți, condus de părintele A. Leandre, membru al Congregației Assomptioniștilor, unde se vorbea în exclusivitate limba franceză, iar la Liceul „Coriolan Brediceanu” s-a constituit Societatea de Lectură „J.-B. Molière”, sub auspiciile căreia se organizau periodic așa-numite „festivaluri franceze” ale elevilor (cântece, scenete și dansuri franțuzești), desfășurate sub coordonarea profesoarei Marie Popescu-Michaud.

(cf. PETEANU 1936, p. 2), jurnalistul lugojean rememora succesul parizian al *Simfoniei a III-a în Do major*, în anul 1927, și elogiile aduse lui Enescu în presa franceză: „Le Temps”, „Comœdia”, „L’Intransigeant”, „La Liberté”, „Le Petit Parisien”. Pentru a oferi cititorilor lugojeni câteva elemente care să definească semnificația apropiatei premiere, Aurel E. Peteanu a prezentat câteva extrase din „Le Courier musical” (o cronică semnată de Paul Le Flem) și „Le Miroir Dijonnais et de Bourgogne” (numărul 134 din iulie 1930, dedicat compozitorului român după succesul concertului susținut în 17 mai în compania Societății Simfonice a Conservatorului din Dijon). În finalul considerațiilor sale, A. E. Peteanu concluziona: „Înregistrând acest mare eveniment muzical în coloanele modestului nostru ziar din patria doinelor, din Lugojul cu vechi tradiții muzicale, unde celebrul purtător al geniului românesc a vrăjtit, în câteva rânduri, întreaga suflare lugojană prin nepieritoarele sale creații artistice, ne facem o preapläcută datorie a ura acestei glorii a Neamului, chiar azi, când stăm sărbătorește pe pragul noului an, multă și perfectă sănătate”.

Sezătoarea literar-artistică organizată de ASTRA Bănățeană, Despărțământul central Lugoj, la 10 februarie 1940, pe scena Teatrului „Traian Grozăvescu”, a prilejuit concertul Corului „Ion Vidu” și al Corului Societății „Progresul”, cu lucrări de Gh. Dima, I. Vidu (*Răsunetul Ardealului*), F. Barbu (*Imnul muncii și Titiana*, solistă: Ana Nișulescu, la pian: M. Costa) și Aurel E. Peteanu (*Banatul*, pe versurile Anișoarei Odeanu). Au fost interpretate lieduri de Tiberiu Brediceanu (*Bagă, Doamne, luna-n nori* și o doină interpretată de tenorul Gh. Oprescu) și E. Monția (*Spune-mi, codrule, vecine*), muzica instrumentală fiind reprezentată de compozițiile lui Tiberiu Brediceanu (*Preludiu și Hora*, la pian: M. Costa). Au citit din propria creație scriitori grupați în cadrul revistei bucureștene „Universul literar”: Dan Botta, Victor Popescu, N. Crevedia, Matei Alexandrescu, Virgil Carianopol, Ștefan Baci, Teodor Scarlat, Traian Lalescu și Constantin Fântâneru. Au evoluat și ansamblurile de dansuri populare din comunele Borlova, Iablanița, Coștei și Birchiș (cf. „Răsunetul”, Lugoj, XIX, 1940, 5, p. 2-3, și XIX, 1940, 6, p. 2).

După Dictatul de la Viena, corul elevilor refugiați de la Liceul Teoretic de Băieți „Coriolan Brediceanu” (elevi formând așa-numita „colonie de vară”, instruiți și dirijați de Dimitrie Stan) a susținut o serbare cu caracter patriotic, în 25 iulie 1941, pe scena Teatrului lugojean, între piesele interpretate (*Imnul Regal*, *La arme!* de Liviu Tempea, *Graiul neamului*, *Deșteaptă-te, române!*) aflându-se și *Ardealul*, compoziție semnată de Aurel E. Peteanu, pe versurile fiicei sale. Compoziția lui A. E. Peteanu (cu solo de bariton), dirijată chiar de autor, a fost interpretată și în 19 februarie 1944, pe aceeași scenă, cu prilejul serbării comemorative închinată unor exponențiale personalități lugojene,

Coriolan Brediceanu și Ioan Popovici-Bănățeanul, manifestare desfășurată sub auspiciile ASTREI Bănățene, cu concursul Sindicatului Presei din Ardeal și Banat, al școlilor secundare, al Corului „Ion Vidu” și al Corului Societății „Progresul” (corala sodalilor lugojeni). Corul „Progresul”, dirijat de Aurel E. Peteanu, a prezentat *Spre Ardeal* de Tiberiu Brediceanu, în final, Veturia Constantinescu, Iustin Ilieșiu, Grigore Bugarin, Zaharia Bârsan și Florica Ciura-Ștefănescu susținând un amplu recital liric, cu poeme din propria creație (cf. „Primăvara Banatului”, Lugoj, VI, 1944, 5, p. 14-15: *Serbarea comemorativă a lui Coriolan Brediceanu și a lui Ioan Popovici-Bănățeanul*).

Prin câteva dintre articolele publicate la „Viața”, Anișoara Odeanu ne introduce, cu o nonșalanță inaccesibilă multor literați, în universul muzicii bănățene. Ne sunt oferite câteva detalii biografice despre Valeriu Popescu (*Un tânăr compozitor de talent: Valeriu Popescu*, p. 211-212), originar din Banat (nu este precizat numele localității de baștină), absolvent, în anul 1936, al Conservatorului bucureștean, unde a studiat cu Dimitrie Cuclin. Probabil că tânărul compozitor a rămas la stadiul de creator talentat, deoarece nu am reușit să identificăm nicio informație privitoare la o eventuală carieră artistică. Vizita corurilor „Progresul”, din Lugoj (dirijat de I. Lăzărescu), și „Lira-CFR”, din Timișoara (Filaret Barbu), la București, în 25-26 aprilie 1942 (*Vizita corurilor bănățene*, p. 70-71), determină rememorarea nostalgică a anilor petrecuți în orașul său natal, marcat de o pronunțată dimensiune a spiritualității naționale, urbe cu o evidentă vocație muzicală, în ambianța magică a sonorităților corurilor românești (unde au răsunit însă, depotrivă, de-a lungul timpului, într-un deplin spirit de ecumenism cultural, și armoniile coralelor maghiare, germane și evreiești!) (cf. „Dacia”, Timișoara, IV, 1942, 96: *Concertul Corurilor „Progresul” Lugoj și „Lira-CFR” Timișoara la Radio, Ateneul Român și Teatrul „Muncă și Lumină” din București*). Sub imperiul irezistibilei atracții spre muzică, Anișoara Odeanu nu pierde prilejul de a-i lua un interviu compozitorului Alexandru Zirra (*De vorbă cu d. Alexandru Zirra. Blândețea largă a unui chip moldav – Cultura și puritatea ca imperative pentru viitorul artelor noastre*, p. 16-17), una din personalitățile artistice nevoite să ia calea refugiului, în anii 1944-1945, în comuna timișeană Făget, împreună cu cele mai importante instituții culturale ieșene: Liceul Național (urmașul vechii Academii Mihăilene), Academia de Arte Frumoase, Academia de Muzică și Artă Dramatică „George Enescu” și Filarmonica „Moldova”. În timpul exilului în micul târg bănățean (perceput, în acei ani, de Gheorghe Alexandru Iancovici, sensibil martor al bejeniei artiștilor moldoveni, ca o adevărată Florență), Alexandru Zirra a compus opera *Alexandru Lăpușneanu*⁴.

⁴ Detalii privind exilul instituțiilor ieșene la Făget, în STAN 2011.

În sfârșit, intervievându-l pe Sextil Pușcariu despre activitatea Institutului de Cultură Română din Berlin, referindu-se la seratele muzicale organizate sub egida Institutului, marele lingvist își amintește de succesul flautistului Vasile Jianu. În 16 iulie 1942, cu câteva luni înainte de consemnarea interviului, talentatul flautist poposise la Lugoj, pentru a concerta sub auspiciile Camerei Culturale a Grupului Etnic German din Lugoj, în cadrul colaborării culturale româno-germane, însoțit de alte nume importante ale artei interpretative românești: soprana Rosi Baumann-Rădulescu, violoncelistul Ion Fotino și pianistul Nicolae Rădulescu (cf. „Răsunetul”, Lugoj, XXI, 1942, 29, p. 3).

Lecturarea publicisticii Anișoarei Odeanu, dar și rememorarea unor etape biografice care au marcat evoluția parcursului său literar, desfășurate sub aura protectoare a tatălui său, personalitate exponențială a învățământului și culturii lugojene interbelice, ne oferă o perspectivă inedită a personalității poetei și prozatoarei lugojene, aflate într-o armonioasă consonanță cu vocația muzicală a spațiului cultural bănățean.

REFERINȚE

PETEANU 1936 = Aurel E. Peteanu, *George Enescu la Paris*, în „Acțiunea”, Lugoj, III, 1.

STAN 2011 = Constantin-Tufan Stan, *Muzicieni din Banat*, Timișoara, Editura Eurostampa.

ANIȘOARA ODEANU AND THE MUSICAL UNIVERS OF THE BANAT REGION

(Abstract)

Keywords: *press, festivals, choir, culture, Banat*

Thanks to the upbringing received as a child from her father, a prodigious folklorist, publicist and writer, but in the same time conductor, composer and musical columnist, Anișoara Odeanu, a sensitive witness of a hectic musical life from „the choirs’ land”, introduces us, by means of several articles published in „Viața” (with an innocence unknown to many scholars) to the musical universe of Banat, displaying before us a unique trait of her personality.